

ISSN 1406-4197

Muinsuskaitse teenetemärk Endel Lepistole lk 3 • Pärandisordid ootavad uurimist lk 6

HIIU LEHT

www.hiuleht.ee

**VÄIKE-
LAUKHANI:**
Kevade
erilisim külaline
on kohal.

lk 4

Nr 32 (2602)

TEISIPÄEV • 25. aprill 2023

HIND 1.90€

Orienteerumispisik nakatab ratsahuvilisi

Pühapäevased Hiiumaa esimesed ratsaorienteerumisvõistlused tõid kohale kuusteist paari ratsaspordi harrastajaid, kelle seas mitmed täitsa esimest korda orienteerumas.

HIIUMAA ESIMESED RATSAORIENTEERUMISED 23.04.2023 – ESIKOLMIK

- 1. Vilsandi ponid:** Kaja Tuisk, Kotkas, ruun, Eesti ratsaponi 9 a, Johannes Mooste, Larka, täkk, Eesti ratsaponi, 11 a – 40:22:00
- 2. Metsa tulnud Tahkuna männid:** Doris Elmi, Maestro Kassari, ruun, Eesti ratsaponi, 7 a, Joosep Tikk, Hepnaistos Kassari, ruun, sporthobune – 45:19:00
- 3. Tikud:** Taavet Tikk, Mihkel-Muhkel, Eesti ratsaponi, 11 a, Iiti Tikk 12 a, Pirate, Eesti ratsaponi 3 a – 46:51:00

Maris ja Maila hobustel Rannap ja River, tiiminimi Liivimaa kauneimad pühapäevavarasutajad.

PIRET EESMAA
piret.eesmaa@hiuleht.ee

Võistluse peakorraldajad **Johannes Mooste** ja **Kaja Tuisk** on ise ratsaorienteerumisega tegelejad paar-kolm aastat ja tõid võistluse Hiiu- maale peamiselt selleks, et ratsaorienteerumise kogukonnale midagi tagasi anda. „Muidu lased kogu aeg teistel tööd teha ja võistlusi korraldada, ise käid ainult võistlemas,“ ütles Mooste, kuidas soovis selle ala edendamisse panustada. Ratsaorienteerumine on Eestis suhteliselt noor sport, aga kogub järjest populaarsust.

Tahkuna osutus võistluspaigana valituks, sest pehme liivane pinnas on hobustele meeldiv, männimetsa alune kergesti läbitav ja lisaks on poolsaar kolmest küljest merega piiratud, mis teeb äraeksimise raskeks. Osalejad, kes polnud varem orienteerumisega kokku puutunud, olidki mures peamiselt oma kaardilugemise oskuse pärast.

Maris ja Maila näiteks olid ratsaorienteerumas esimest korda. „Hiiumaa on meile armas tuttav koht, aga pole siin hobustega ühelgi võistlusel osalenud,“ ütles Maris. Maila nentis, et pabin on

sees, aga samas põnevus on veel suurem. Lõpuks jäid mõlemad kogemusega väga rahule. Kõiki punkte küll üles ei leidnud, ent see ei rikkunud naudingut ilusast ilmast ega ratsutamisest.

Esmakordne oli ratsaorienteerumise kogemus ka rajameister **Ave Tartule** Hiiumaa Orienteerujate Klubist. „Ma pole ei ratsutanud ega ratsaorienteerumist isegi mitte pealt vaadanud,“ ütles ta, kuidas võistluste eel veidi ärevil oli. Kaja Tuisku hinnangul oli rada aga väga hästi koostatud – ei liiga lihtne ega ka liiga keeruline. Kõik 20 punkti õnnestus leida täpselt kuuel võistluspaaril, kes kõik said ka auhinnad. Osaleja **Taavet**, kes võistles koos tütre Itiga, ütles finišisse jõudes, et rada oli väga mõnus.

Keidi Jõgi, võistluse korraldaja Eesti Ratsa-Rakendorienteerumise poolt ütles, et Tahkuna rada oli väga omanäoline. „Hästi ilus loodus, palju rannikuäärset ratsutamist, punkte isegi meres,“ nimetas ta siinseid eripärasid. Eksootikat lisas vana militaarala, mis ei lubanud maastikul valvsust kaotada. Raja pikkus oli 10–12 kilomeetrit ning ainsad kohustuslikud punktid start ja finiš, ülejäänud võis võistleja omal valikul kas võtta või jätta.

Kõik korraldajad rõõmustasid nii suure osalejate arvu üle – 16 võistluspaari. Tuisk ütles, et see on üks suuremaid ratsaorienteerumisi, mis üldse toimunud. Mooste sõnul on see eriti positiivne, arvestades seda, et aprill on loomakasvatatavate üks kiiremaid aegu aastas. Talle endalegi sattus võistluste korraldamine kõige tegusamasse perioodi, mis mõnes mõttes oli hea – polnud aega liigselt muretseda. Hiiumaa ratsutamishuvilised olid võistluse üle väga tännulikud. Tuisk arvas, et selle põhjuseks võis olla see, et Eesti Rakendorienteerumise võistlustel osalemise nõuded on pisut leebemad ning see teeb osalemise võimalikuks ka neile, kes muidu võistlustel käia ei saagi. Samas oli Tahkuna orienteerumisvõistlus osa selleaastasest Eesti meistrivõistluste sarjast ehk selles osalemine läks kirja osalemisena ühena vähemalt pooltest rakendorienteerumise korraldatud võistlustest, mis on meistrivõistlustel osalemise tingimuseks.

Eesti Ratsa-Rakendorienteerumine on liit, mis ühendab kõiki ratsa- ja rakendorienteerumise huvilisi üle Eesti. Lisaks võistlustele korraldatakse ka treeningpäevi. ✓

Puski küla elanikud Margret Põllu ja Marco Pärtel koos auhinnaga.

Puski – elaniketa külast aasta külaks

Pühapäeval andsid Kodukant Hiiumaa ja valla esindajad Hiiumaa aasta küla 2022 nimesildi üle Puski külale.

Kodukant Hiiumaa juhatuse liige **Heli Üksik** tõi väärtuslikuna välja, et elanike arv on kasvanud ja vanu talusid taastatakse: „Leidsime, et selline uuesti elule ärkav põlvkond küla noorte inimestega võikski aasta külaks kandideerida – ehk annab see neile innustust edasi tegutsemiseks.“

Külaelanik **Marco Pärtel** naeris, et viimasel kolmel aastal on nende küla elanike juurdekasv olnud 300 protsenti aastas. Tema ise koos hiidlasest kaasa Triinu ja lastega tuli Puski kolm aastat tagasi. Pärast seda, kui nad olid otsustanud oma elu Hiiumaaga siduda ning Puski oli üks ilus talu tühjaks jäämas. „Endine peremees selle koha hoole ja armastusega lõi ja meie soovime olla selle väärilised,“ ütles Pärtel.

Üksik tõdes, et avalikule aasta küla üleskutsele liiga palju vastuseid ei tule, nii on Kodukandil vaja tublid külad ise üles otsida. Puski küla soovitas seekord hariduselt Edu juhatuse liige **Agu Kohari**.

„Sellepärast, et sinna on nii palju inimesi elama tulnud – küla elab jälle,“ ütles ka Kohari, miks just seda küla soovitas. Kui veel mõni aasta tagasi polnud külas ühtegi püsielanikku, siis praegu elab siin aastaringi neli-viis peret.

Kõrgessaare osavalla Puski küla kandideerib sel aastal ka Eesti aasta küla tiitlile. Vabariiklikule konkursile on Hiiumaa kandidaat vaja esitada 30. aprilliks.

HARDA ROOSNA

Talgupäeva keskmes on keldrid, saunad ja koolid

Traditsioonilisele maikuu esimese laupäeva ehk 6. mai Teeme Ära talgupäevale on tänaseks Hiiumaal registreeritud üheksa talgut. Nende seas on ühed saunatalgud kodutalus ja ühed korteriühistute keldritalgud Suuremõisas. Emmaste kool ja Emmaste Vaba Aja Keskus rajavad ühiselt Emmaste kooli ümber niidulillede välja. Koolijuht **Anneli Sadam** ütles, et nende talgupäev on inspireeritud ühest Teeme Ära projekti selleaastasest juhtumõttest, mille eesmärk ongi hoida elurikkust. „Koolipere, mis toimib otsekui kirju mesilaspere, veedab suure osa oma ajast koolimajas ja selle ümbruses ning mõnusalt elurikas õpikeskkond mõjub inspireerivalt ja virgutavalt,“ lausus Sadam. Lisaks tekitab selline õueala tema veendumusel huvi ümbritseva vastu ning pakub avastamisrõõmu. Ühiselt sellise keskkonna loomine ja hoidmine annab tema sõnul hea tunde ning teadmise, et me hoolime liikidest ja nende käekäigust.

Nii nagu eelmistel aastatel, saab nüüdki Teeme Ära talgupäeval igaüks talgud eest vedada ja teisi kaasa kutsuda, et aidata oma kodukandi elu edendada ning ühiselt ära teha kõige olulisemad tööd.

ESTER TAMMIS

TEEMA

Kevade kõige erilisemad külalised jõudsid Hiiumaale

Juba mõni aeg tagasi laekus üksikutele hiiumajapidamistele hoiatav teade keskkonnaametilt, et väga haruldased külalised on teel ning võivad maha potsatada kasvõi nende koduüel. Kus täpsemalt, seda keelab looduskaitseadus meil avaldamast. Nii erilised on nad.

Väike-laukhaned
Anser erythropus

KUI PALJU ON ERILISELT OHUSTATUID?

- Kokku on Eestis kaitse all 570 taime-, seene- ja loomaliiki. Nad on jaotatud ohustatuse ja kaitse ranguse järgi kolme kategooriasse. Väike-laukhaned on esimeses ehk kõige enam ohustatud kategoorias.
- Selles kategoorias on veel 64 liiki: sõnajalgtaimi 10, katteseenetaimi 19, sammaltaimi 4, seeni 9, samblikke 1, selgrootuid loomi 1 ja selgroogseid 20 liiki. Viimased ongi enamasti linnud.
- Esimeses kategoorias on näiteks Eesti suurim röövlind merikotkas, kelle talvist arvukust hinnatakse 600–900 isendile. Ka Eestis ja Soomes elav lendorav kuulub sinna.

Allikas: keskkonnaamet

TIINA KAUKVERE
tiina.kaukvere@hiuleht.ee

Kokkuleppel ornitoloogiaühinguga piirdume Käina-Kassari piirkonnaga. See on kant, mille on kogu Euroopast endale pikemaks rändepuhkuseks valinud maailmas kriitiliselt ohustatud Fennoskandia väike-laukhaned. Neid on ilma alles jäänud ehk sadakond ning kevadel lendavad nad Kreekast Põhja-Norra tundrasse pesitsema.

Eelmisel nädalal jõudsid 63 lindu Hiiumaale nädala kuni kahe pikkuseks vahepeatuseks. Veel enne peatuti pikemalt ka Ungaris Hortobágy rahvusparkis, kus ornitoloogid neid viimati 17. aprillil märkasid. Siis olid linnud inimradarilt korraks kadunud, kuni nad kolm päeva hiljem Kagu-Hiiumaa linnuparadiisis välja ilmusid.

Nende isendite jälgimine on rahvusvahelise kaliibriga projekt. Igas riigis seiravad seda teekonda

ornitoloogid, kes kolleegidele teisele poole piire infot edastavad.

Lindudega samal ajal jõudis siia ka Soome ornitoloog **Risto Karvonen**. Ta on väike-laukhanesid jälginud nii mitu aastat, et nood juba teavad teda. Karvonen käis ühe ja sama hanedele tuttava jopegagi kümme aastat. Siis tuli see praktilistel kaalutlustel välja vahetada.

„Ma olen üsna kindel, et nad tunnevad minu liikumisviise siin Eestis, Soomes ja Norra pesitsusaladel,“ sõnab ornitoloog. Ta saadabki väike-laukhanesid nende edasisel teekonnal Eestist kuni põhja välja. Ja püüab neist isegi sammukese ees olla. „Ma loodan, et mul õnnestub näha nende saabumist Soome. Proovin enne linde kohal olla.“

Norra pesitsusaladel jälgib Karvonen veel mõne nädala hanede elu. Nii juba 2006. aastast. Eestist on ta väike-laukhanesid otsinud 1999. aastast.

Hiiumaale tõi ornitoloogid GPS, mis 2018. aastal ühele Mister Blue nimelisele väike-laukhanale külge

Liigi hääbumise põhjuseid uurides rullub lahti loodusringi kurbmäng, kus võtmeroll ikka inimesel oma tegevusega.

pandi. Siis saadigi aru, et suur hulk neist on valinud rändepeatuseks selle saare. Paraku lõpetas seade eelmisel aastal töö ning nüüd käib jälje ajamine jälle inimjõul.

Inimese „kätetöö“

Meil on õnne Risto Karvoneniga kohtuda salakohas. Taamal merel

selle loo peategelased, väike-laukhaned. Ilma kange tehnikata silm ei seletaks ki. Ja ilma ornitoloogide abita ei teaks ki, et ei, need ei ole arvukad läbirändajad suur-laukhaned.

Kunagi olid meil tavalised ka väike-laukhaned. „Liikidega ongi nii, et kuni nad on „tavalised“, siis keegi ei pane tähele enne, kui arvukus on drastiliselt langenud. Siis märgatakse ki, et lindu, taime või putukat enam pole,“ sõnab **Andres Kalamees** Eesti ornitoloogiaühingust. Temagi on tulnud Hiiumaale väike-laukhaned tervitama, sest veab Eestis rahvusvahelist projekti LIFE LWFG Climate, mis neid hanesid kaitseb.

Seda rahastab Euroopa Liit ja Norra keskkonnaagentuur.

Liigi hääbumise põhjuseid uurides rullub lahti loodusringi kurbmäng, kus võtmeroll ikka inimesel oma tegevusega.

„Sada aastat tagasi oli Fennoskandias (suurem osa Skandinaavia poolsaarest – toim) väike-laukhanesid ehk kuni 20 000. Siis avastati, et neid pole enam nii sageli näha,“

räägib Karvonen. „Pikalt ei teatud ka, kus nad peatuvad, et neid kaitsta ja jälgida,“ lisab Kalamees.

Algselt pesitsesid need linnud liisaks Põhja-Norra ka Rootsi ja Soome põhjaaladel ning Koola poolsaarel. „Ühel hetkel märgati, et neid polegi enam sealsetel pesitsusaladel,“ ütleb Kalamees.

Karvoneni sõnul oli veel 70ndatel ka Soomes üks pesitsuskoht.

Esiteks on kliimamuutus mõjutanud pesitsusalade ilmastikku. Põhja-Norra tundras saab mõnikord keset suve suusata.

„Olen seal kõndinud, nii et on soe ja kuiv, aga olen seal mõnel teisel aastal samal kuupäeval suusatanud. Mõnikord järgneb kuuajalisele soojaperioodile lumetorm ja 15 cm värsket lund telgikatusel,“ räägib Karvonen.

„Norra juures on meri järjest sagedamini ja pikemalt jäävaba, mis tähendab, et see aurub üles ja sajab rannikul paksu lumena juunikuus maha. Seetõttu on pesitsusaladel mõnikord paks lumi. Ja talvel sajab sagedamini vihma, mis läheb läbi

30

väike-laukhaned oli maailmas 20 aastat tagasi

125

lindu oli viis aastat tagasi

63

väike-laukhaned jõudis tänava Hiiumaale

10–20 000

oli neid sada aastat tagasi Fennoskandias

Väike-laukhaned Hiiumaal. Ühel linnul on kaela ümber näha GPS-seadet.

Soome linnuvaatlaja Risto Karvonen ja Eesti ornitoloog Andres Kalamees.

lume ja jäätub maapinnale,“ selgitab Andres Kalamees.

See saab saatuslikuks teiste seas närilistele. Mida rohkem viimaseid on, seda rohkem koorub ka väike-laukhanesid. Polaarrebased ja teised kiskjad jätvad tibud ja munad söömata, sest eelistavad neile tundras elavaid lemminguid. Vihmase talvega tungib vesi lemmingute urgudesse. Või tekivad jääkoorikud, mille alt närilised toitu kätte ei saa.

Miks Hiiumaa?

„Paarkümmend aastat ei ole head paljunemisaastat lemmingutel enam olnud. See tähendab omakorda, et maas pesitsevad linnud on igal aastal surve all ja neil ei kooru enam piisavalt poegi,“ ütleb Kalamees.

Väike-laukhaned hakkavad pesitsema alles kolmandal aastal, mis tähendab, et kaks aastat peavad nad lihtsalt ellu jääma.

Liigi hääbumise põhjuseid on aga veelgi. „Talvitumisaladel on looduslikud niidud ära kadunud, maid on

kuivendatud ja kraavitatud. Nüüd ostetakse Kreekas eraisikutel põllumaid tagasi ja proovitakse märgalasid taastada,“ toob Kalamees ühe näite. Siit tulebki mängu põhjus, miks erilised külalised on just Kagu-Hiiumaa pikemaks peatuseks valinud. „Karjatamine on nende jaoks ülioluline. Kui loomad on olnud aasta ringi peal, siis kohe, kui kevadpäike hakkab soojendada, kasvavad võrsed ja haned saavad proteiinirikkaid juuri ja lehti süüa. Ka teised linnud,“ selgitab Eesti ornitoloog.

Käina ja Kassari kandis on karjatatud kaua. Veel palju varem kui Euroopa Liit seda toetama hakkas. Siin on vaikne, rahulik ja ruumi. Seetõttu ongi see konservatiivsetele lindudele tuntud peatuskohaks kujunenud.

Veel üks põhjus, miks väike-laukhaned on tänaseks kriitilises seisundis olev liik, on küttimine.

„Kui pesitsusaeg ei ole edukas, on lindudel traditsioon, lennata Põhja-Norrast edasi hoopis Siberisse ja sügise hakul Venemaa ja Kasahstani kaudu Kreekasse talvituma,“ räägib

Risto Karvonen. Seal lastakse nad suur-laukhaned pähe kogemata maha ja süüakse ära. Küttimine ja korlus on seal ju endiselt hinnas, elu osa.

Rahvusvahelised organisatsioonid on pöördunud Kasahstani kütte harida, kuid probleem on jäänud.

„Ma loodan, et me ei ole hiljaks jäänud. 20 aastat tagasi oli alles ainult 30 lindu. See oli madalpunkt. Viis aastat tagasi oli meil 125 lindu, sest oli olnud kaks väga head pesitsusaastat,“ räägib Soome ornitoloog, et veel võib lootust olla. Populatsiooni hulk on sellest ajast aga järk-järgult ainult vähenenud.

Karvonen loodab, et kui inimeste teadlikkus tõuseb, siis võib seegi päästa ühe järjekordse hääbuva liigi.

Näiteks Soomes on Karvonenil veel üks roll peale ornitoloogi oma. Ta sõna otseses mõttes turvab neid väike-laukhanesid, kuna seal on tuhandeid linnuvaatlajaid ja hobifotograafe. Nad tahavad oma pildikollektsioone haruldaste kaadritega täiendada. Tehakse võistlusi, kui palju erinevaid linnuliike

Hanede isiklik turvaja

Milline on siis esimese kaitsekategooria liigi tulevik? On seda üldse? Risto Karvonen on lootusriikas. Kuuldavasti on lõpuks kätte jõudnud hea närliliseaasta.

„Ma loodan, et me ei ole hiljaks jäänud. 20 aastat tagasi oli alles ainult 30 lindu. See oli madalpunkt. Viis aastat tagasi oli meil 125 lindu, sest oli olnud kaks väga head pesitsusaastat,“ räägib Soome ornitoloog, et veel võib lootust olla. Populatsiooni hulk on sellest ajast aga järk-järgult ainult vähenenud.

Karvonen loodab, et kui inimeste teadlikkus tõuseb, siis võib seegi päästa ühe järjekordse hääbuva liigi. Näiteks Soomes on Karvonenil veel üks roll peale ornitoloogi oma. Ta sõna otseses mõttes turvab neid väike-laukhanesid, kuna seal on tuhandeid linnuvaatlajaid ja hobifotograafe. Nad tahavad oma pildikollektsioone haruldaste kaadritega täiendada. Tehakse võistlusi, kui palju erinevaid linnuliike

Käina kandist lendavad haned edasi Soome, kus veedavad veel 10–15 päeva enne sihtkohta teele asumist. ➤

25.– 28. aprill: läheb jahedamaks

Tõeliselt mõnus ja soe nädalavahetus on möödas ning ees ootab jahedam nädal. Loodus saab nädala keskel ka kauaoodatud ja tõhusat kastmist. Loodetavasti õnnestus ka hiidlastel näha ööl vastu esmaspäeva tugevaid ja üle poole taeva laiunud viirmalisi – oli hetki, kus põhjalvargust oli näha koguni lõuna suunal.

Täna (25.04) läheneb läänest madalrõhkkond. Ida suunas seisab vastas kõrgrõhkkond, kuid see ei suuda hoida Lääne-Eesti ilma päris kuivana ja pilvituna. Pealelõunal võib areneda ka Hiiumaal mõni rünskajupilv, mis vihmaküpsuks saab ja siin-seal kerge sabina puistab. Pilve vahelt piilib kindlasti ka päikest. Tuul puhub lõunakaarest ja puhangud jäävad alla 10 m/s. Öösel on sooja 7...10°C, päeval tõuseb 13...17°C, vaid meretuulega rannikuribal jääb veidi alla 10°C.

Kolmapäeva (26.04) öö on enamasti pilvine ja soe, tuul on nõrk. Öhusooja on 6...9°C. Päeval läheneb lõunast madalrõhkkonnaga seotud küllaltki tugev vihmajärv, mis jõuab Hiiumaale pärale lõuna paiku, hilisõhtuks tugevam sadu lõppeb. Tuul pöördub ühes sajuvööndi saabumisega edelasse ja läände ning veidi tugevneb, puhanguid 12...14 m/s. Õhutemperatuur tõuseb enne saju saabumist 9...11°C, sajuga koos saabub külmem õhumass ning õhusoe langeb järsult 5°C ümbrusse.

Neljapäeval (27.04) üks madalrõhkkond ühes tugevama sajuga eemaldub, kuid nii öösel kui päeval areneb niiskes õhumassis ja madalrõhkkonna läheduses hoogsajupilvi ning nendest tuleb peale vihma ka kohati lumekruupe ja lörtsi. Edelatul tugevneb rannikualadel puhanguiti 13...16 m/s. Öhusooja on öösel 3...6°C, päeval 5...8°C.

Reede (28.04) öö on taas selgem ja kuivem ning mööduka edelatuleuga. Päeval jõuab Läänemerelelt madalrõhkkond ühes vihma-, kohati ka lörtsisajuga. Tuul puhub läänekaarest ja mööduvalt, puhanguid on rannikul 12...15 m/s. Õhutemperatuur on ööpäevaringsealt 2...5°C, päeval 4...7°C.

Järgnev nädalavahetus möödub üsna sarnaselt – eelkõige päevasel ajal areneb hoogsajupilvi, sajab vihma, kohati ka lumekruupe või lörtsi. Tuul puhub läänekaarest, kuid mitte väga tugevalt. Õhutemperatuur ei hiilga kevadiste näitudega ja jääb paraku ikka alla 10°C.

AHTO VEENSALU
Jooksvat ilmainfot vaata
sotsiaalmeediast
Hobisünoptik/ilmapaatleja Ahto.

Pärandsortide uurimiseks on ruumi veel küllaga

Hiiumaa Ametikooli õpetaja Lui Rimmelg on Hiiumaa pärandsortide kaardistamisega tegeleenud juba mitu aastat ning kaasanud sellesse ka oma õpilasi.

MERILIN AUL
hiiuleht@hiiuleht.ee

Peamiselt on taimekasvatuse ja aia- kultuuride hooldamise õpetaja **Lui Rimmelg** keskendunud pärandsorte uurides toidutaimedele, kuna on ise Rápina Aianduskoolis ja hiljem Eesti Maailikoolis õppinud ja uurinud just viljapuid. Kui tavaliselt on pärandsortide puhul nende aretaja teadmata, leidub ka selliseid, kus see on teada, ent sorti kui sellist pole kusagil registreeritud.

Sellise näitena tõi Rimmelg Suuremõisa lossis peetud pärandsortide teemalises loengus välja Heltermaalalt pärit valge viljalihaga õunasordi 'Valge Daam', mille aretaja August Tammeste oli Heltermaa algkooli juhataja, kuigi elas ise Loigu talus Putkaste mõisa lähedal, kus pidas ka 1930ndatel aastatel suurt ja eeskujulikku puukooli ca 14 000 taimega.

Hiiumaal pärit pärandsorte on Rimmelga sõnul omajagu, vähemasti kümnetes. Peamiselt leiab neid vanade mõisate ümbrusest ja vanadest taluadadest. Kõige tuntum Hiiumaa pärandsort on tema sõnul 'Hiiuma sinine'. Tegemist on kreegisordiga, mis paljudel hiidlastel ka täna aias kasvamas ja mida saab puukoolidest osta. „See on väga maitsva viljaga väga viljakas puu,“ toob Rimmelg välja kreegisordi tüvevusi.

Lõunapoolsetelt Hiiumaa aladelt on teada suur ja puna-põskne õunasort 'Talipirakas', Öngu kandis on tuvastatud magusamaitseline õun 'Laartaaläila' ning Käinast lisab Rimmelg pärandsortide loetellu ka 'Käina EPT'. Viimase on tingliku nimena andnud Maret aiapoe kõrval kasvavale õunapuule Rimmelg ise. Selle tundmatu, kuid maitsvate viljadega õunapuu säilimisest oli aiapoe omanik Maret Vähejaus väga huvitatud.

Õunasort 'Talipirakas'.

kunagi pärandsordini, mida nimevada 'Hiiumaa Pääriks' või anda talle mingi muu nimi. Veel üks tuntumaid Hiiumaa pärandsorte on peamiselt Kär-

Tähelepanuväärne on ka magusmageda maitsega päär, mille ametlik nimi on 'Tallinna pirnõun'. Rimmelga sõnul müüakse seda 19. sajandist pärit sorti Saksamaal senimaani puukoolidest väga edukalt ning nimigi on sel jätkuvalt 'Revalischer Birnappel' (Tallinna pirnõun). Kuna tegemist on väga vana õunasordiga, on selle varieeruvus suur ning erinevates kohtades levinud päärid võivad olla erinevate omadustega. Hiiumaal kasvavaid vanu pääre võiks Rimmelga sõnul uurida, võrrelda ja selgitada, millised neist on paremad ning sel viisil jõuda

last pärit tomat 'Hiiumaa roheline'. Roheka vilja tõttu on selle tomati puhul väga keeruline aru saada, kas ta on valmis või mitte, ütles Rimmelg poolnaljaga.

Lisaks tarbetailmeks on Hiiumaa pärandsortide seas ka hulganisti dekoratiivtaimi, kuid sellega on Rimmelga sõnul tegeleenud peamiselt tema kolleeg Taavi Tuulik. Ehkki mitmed pärandsordid on tänaseks juba kaardistatud, ei ole Hiiumaal seda liiga palju uuritud. Rimmelg julgustab just vanade aegade pidajaid pisi-magi kahtluse korral uurima, kas tegemist võiks olla siinset päritolu taimega.

Õunasort 'Valge Daam'.

Pärandsort

taimed, mida on kasvatatud aasta-kümneid, mõnel juhul ka pikemalt ning mis on igapähele vabalt kättesaadavad ning edasi kasvatatavad.

Hiiumaa ametikooli taimed ning maheseemned.ee ja Maaelu Teadmuskeskuse seemned. Suurt elevust tekitas maheseemned.ee ellujäämise komplekt – 11 pakki seemneid ehk mitmekesise aia rajamiseks vajalikud pärandsordid, lisaks põllulillede segu. Ellujäämiseks on sul vaja peeti, suhkruhernest, redist, kaalikat, pastinaaki, õisuba, porgandit, lehtkapsast, basiilikut, aedtilli. Ja lilli!

Järgmine sündmus Suuremõisa ametikoolis on traditsiooniline aia-päev 20. mail, mis seekord kannab nime „Tantsud lilledega“.

KADI MUSTASAAR

KUULUTUSED

SÕIDUKID

• Ostan kõiki Toyota marki sõidukeid igas seisukorras! Tel 5896 1576

OSTAN TOYOTA
58 96 15 76

KINNISVARA

• Müüa 1toal korter Kärklas või vahetada maja vastu (+kompensatsioon). Tel 5356 5008
• Müüa 3toal korter Kärklas Tormi tn. Tel 528 3287
• Müüa 2toal soojustatud ahiküttega korter Kärklas Sõnajala 2. Tel 5381 2133

• Müüa elumaja kinnistu 1700 m² Kärklas sadama piirkonnas. Tel 5635 0975
• **HIIU METSAHOOLDUS OÜ** osatab metsakinnistuid ja raieõigust. Teeme Teile alati parima pakkumise! Tel 5615 6770, 508 4116, hiiumetsahooldus@gmail.com

MÜÜA

• Müüa mesilasperesid koos tarudega või ilma. Tel 5649 1580, Karmo Kutser

OSTAN

• Ostan vanu raamatuid, postkaarte, fotosid, maale, graafikat, münte, paberraha, nõusid jne. Tel 5829 9810

FIRMAKUULUTUS

• KAARDID ENNUSTAVAD tel 900 1727, 24/7, ennustus.ee

Rakkekaevude puhastamine, remont ja rõngaste vahetamine. Käsipumpade remont. Tel 5840 0240

DAGOsan OÜ müüb järgmiseid sõidukeid: Mitsubishi L 200 Hyundai H1 4WD Toyota Avenis Autodega saab tutvuda Sõnajala 11f Kärklas. Info tel +372 505 1670

Sõnajala söökla võtab suvehooajaks (mai – august) tööle **köögiabilise**, kes aitab kokka toiduvalmistamisel ja teistel köögiabitöödel. Info: 503 4397 Aimar Hansen või aimarhansen1@gmail.com

HIIU LEHT

Ära maga maha, telli leht ja saad teada, mis Hiiumaal uudist!

Kas mais jõuab ajaleht sinu postkasti?

hiiuleht@hiiuleht.ee
Tel 463 2198, 463 2199

JUST NAGU TELLITULT...

2x nädalas eraisikule
1 kuu 10,50 €
3 kuud 29,00 €
6 kuud 56,00 €
12 kuud 108,00 €
Püsimate 8,40 €

1x nädalas (reedene) eraisikule
2 kuud 13,50 €
3 kuud 20,00 €
6 kuud 38,00 €
12 kuud 72,00 €
Püsimate 5,95 €

2x nädalas juriidilisele isikule
1 kuu 12,50 €
3 kuud 33,50 €
6 kuud 67,00 €
12 kuud 130,00 €
Püsimate 9,60 €

Paberlehe tellimine e-post hiiuleht@hiiuleht.ee tel 463 2199, 463 2198 toimetuses Vabrikuväljak 1, Kärkla postkontoris (hinnaile lisandub 15%) Digilehe tellimine: hiiuleht.ee

Teatame sügava kurbusega, et lahkus meie kallid

TOOMAS LEPIK
1.04.1955 – 21.04.2023
Ärasaatmine laupäeval, 29. aprillil kell 14.30 kodutalust. Leinab abikaasa lastega

Avaldame kaastunnet Maiele abikaasa ja tütardele kalli isa

TOOMAS LEPIKU
kaotuse puhul.
Reet ja Toivo

Kallid Inna ja Tiia peredega, avaldame kaastunnet isa

TOOMAS LEPIKU
surma puhul.
Matkaklubi Muku liikmed

Kallis Inna! Sõdamlik kaastunne isa

TOOMAS LEPIKU
surma puhul.
Töökaaslastel Hiiu Autotransist

Sõdamlik kaastunne Taimile lähedastega

venna
kaotuse puhul.
Põllu tn 28 elanikud

Täname Hiiumaa Haigla arste, eriti doktoreid Sirje Kreisi ja Juuli-Ann Tähistet, kõiki õdesid ja hooldajaid sõdamlikkuse ja hoole eest meie kalli

JÜRI LEHTMAA
haiglas viibimise ajal.
Leinavad omaksed

Sõdamlik kaastunne Innale perega

TOOMAS LEPIKU
kaotuse puhul.
Tuuletorni pere

On lõppenud rändaja murelik tee...

AVALIKUD TEATED

Käina ohtlike jäätmete kogumispunkt 15. maist suletud

Ohtlike jäätmete kogumispunkt Käina osavallas Olerexi tankla kõrval Mäe plats 2 on käesoleva aasta 15. maist suletud. Pärast Mäe plats 2 kogumispunkti sulgemist saab eraisik ohtlikud jäätmed tasuta via Hiiumaa jäätmejaama Ristivälja külas. Lisaks Hiiumaa jäätmejaama ohtlike jäätmete kogumispunktile saab eraisik ohtlikke jäätmeid tasuta ära anda Kärklas Sõnajala 11H, Suuremõisa jäätmepunktis, Kõrgessaares Tehase teel (VAK) ning Emmastes Ollimal.

Märka saabuvaid rändlinde

Eesti Ornitholoogiaühing kogub teateid esimestest saabunud rändlindudest, näiteks sookure, linavästrik, väike-lehelinnu ja suitsu-pääsukeste kohta. Rändlindude saabumisest saab iga huviline teada anda kuni mai lõpuni. Vajalik on üles märkida vaatuse kuupäev ja kellaaeg, asukoht, nähtud liigid, isendite arv ja tegevus, võimalusel ka lindude sugu ja vanus. Oluline on, et vaatleja on täiesti kindel, mis liiki lindu ta nägi. Vaatlusandmed tuleb sisestada rakenduse PlutoF GO kaudu või platvormil PlutoF, kust need jõuavad portaali elurikkus.ee. Täpsema vaatuste tegemise juhendi leiab ornitholoogiaühingu kodulehelt. Lisateave: Ornithofenoloogiliste vaatluste koordinaator Tiit Tali, feno@eoy.ee, tel 5606 6332.

Luulekevad 2023

Ootame kõigilt luulehuvilistest mistahes teemadelt võistlusluuletusi (soovitavalt 5–6) 15. maini e-posti aadressil intuitiiv@gmail.com. Õpilastel palume teatada ka kooli ja klassi või kursuse, täiskasvanu vanuse ja elukutse. Kõigi vähemalt II voo jõudnutega võtame ühendust ning paremi luuletustest avaldame trüki luulevihikuna.

Eesti Luuleklubide Liit

Tulge muusikat õppima!

Kärkla linna sünnipäeval, 1. mail ootab R. Tobiasi nimeline Kärkla Muusikakool muusikahuvilisi tutvuma majaga Uus tn 4 ja selles peituvate võimalustega. Kool tegutseb 1960. aastast ning on ainus eelprofessionaalset muusikalist haridust pakkuv kool meie saarel. Alates sellest sügisest on lõpuks meil ka oma maja, mille tahame sisuga täita. Vastu võtame sooviva valdusi alates eelkoolist kuni täiskasvanuteni. Eelistatud on loomulikult sügisel 1. klassi minevad lapsed. Maja on avatud 1. mail kell 14–16. Meie kooli tutvustav kontsert kell 14.

Tere tulemast!

Arvo Haasma, direktor

Kutsume kõiki õigeaegselt tasuma ilmunud kuulutuste-reklaamide eest! Maksta saab toimetusse või ülekanedega Hiiu Meedia OÜ arvele EES32200221079041002 Swedbank

TEISIPÄEV, 25. aprill

Vähese ja vahelduva pilvisusega ilm. Puhub lõunakaare tuul 3–9 m/s. Õhutemperatuur on 9.15°C.

KOLMAPÄEV, 26. aprill

Pilvisus tiheneb. Sajab vihma. Õhtul sadu lakkab. Puhub lõunakaare tuul 5–11, puhanguki kuni 16 m/s. Õhutemperatuur on 5.10°C, pärastlõunal langeb.

NELJAPÄEV, 27. aprill

Muutliku pilvisusega ilm. Puhub lõunakaare tuul 4–10, pärastlõunal puhanguki 14 m/s. Õhutemperatuur on 7.12°C.

KUUH MINNA

Kuulutused: 463 2199, kuulutused@hiuleht.ee
Reklaam: 463 2198, irina.sarapuu@hiuleht.ee

22. aprillist 1. maini

• Hiiumaa restoranide nädal. Info toimuvate sündmuste ja restoranide erimenüüde kohta leiab kodulehelt hiiumaa.ee/restoranide-nadal/

KOLMAPÄEVAL, 26. aprillil

• Käina raamatukogus kl 12.30 külas lasteraamatute illustraator Sirly Oder.

NELJAPÄEVAL, 27. aprillil

• Kassari rahvamajas kl 18 Kassari Külaülikool: Tiit Leito „Inimene ja loodus“.
• Käina raamatukogus kl 18 kirjandusõhtu „Jaan Kaplinski ja Tõnu Õnnepalu kirjad“ – loeb Argo Aadli.

REEDEL, 28. aprillil

• Käina Coopi kõrval Dagöplasti telgis kl 14–20 avatud uste päev „25 aastat Dagöplastil“. Igal täistunnil külaskäik tehasesse.

LAUPÄEVAL, 29. aprillil

• Hiiumaa sadamates (Naistlaiu, Roograhu, Kõrgessaare, Sõru) kl 8–14 traditsiooniline avatud kalasadamate päev.
• Kärkla kultuurikeskuses kl 13 rahvusvahelise tantsupäeva tähistamine: saateks mängib Hiiumaa Pillisõprade Selts, tantsu aitab meelde tuletada Ille Savioja.
• Linnumäe Restos kl 18 Hiiumaa noorte mälumäng. Oodatud on 16–26aastased noored. Registreeri oma 3–4liikmeline võistkond, registreerimislink https://forms.office.com/r/0w564MMr84

PÜHAPÄEVAL, 30. aprillil

• Kärkla kultuurikeskuses kl 12 eakate kevadpidu.

ESMASPÄEVAL, 1. mail

• Kärkla Keskvaljakul Kärkla päev: kl 9–12 Kärkla jooks, kl 12–14 kontserdid, avatud on näitused muuseumis, Nelja Nurga Galeriis, kultuurikeskuses. Täpsem info: vald.hiiumaa.ee/kardlapaev

KINO

KOLMAPÄEVAL, 26. aprillil

• Kärkla kinosaaalis kl 14 „Väikesed kangelased“.
• Kärkla kinosaaalis kl 16 „Kardemoni linna rahvas ja rõõvid“.
• Kärkla kinosaaalis kl 18 „Trail Baltic“.

REEDEL, 28. aprillil

• Kärkla kinosaaalis kl 10 „Kurvilise tee legendid“.
• Kärkla kinosaaalis kl 13 „Rokikoer 3“.
• Kärkla kinosaaalis kl 19 „Kõik kõikjal ja korraga“.

PÜHAPÄEVAL, 30. aprillil

• Kärkla kinosaaalis kl 16 „Rokikoer 3“.
• Kärkla kinosaaalis kl 18 „Kurvilise tee legendid“.

SPORT

• Hiiumaa spordikeskus avatud E–R kl 9–22, L–P kl 10–20, saunad E, K, N kl 18–21. Tel 5744 6644.
• Käina spordikeskus avatud E–R kl 15–21, saunad kl 17–20, L–P kl 12–21, saunad kl 15–20.
• Elamuskeskuse Tuuletorn ronimissein avatud T–R kl 17–21, L–P kl 12–18, E suletud.
Info +372 5350 5028, tuuletorn@hiiumaa.ee

KOLMAPÄEVAL, 26. aprillil

• Kärkla pargis kl 17.30 koostöös Eesti Kepikõnni Liiduga tasuta koolitus Kepikõnni Ekspress. Treener Kadi Kiiver.

NELJAPÄEVAL, 27. aprillil

• Käina spordikeskuses kl 16 noorte ujumisevõistluste karikasarja „Aasta ujuja 2022/2023“ 8. etapp.

NELJAPÄEVAL, 4. mail

• Suuremõisa lossi juurest orienteerumiseljapäevak. Start avatud kl 17–19.

NÄITUSED

• Kärkla kultuurikeskuse näitusruumis avatud Maria Evestuse maalinäitus „IRRULI/APART“. Näitus avatud 28. aprillini kl 10–18.

• Nelja Nurga Galeriis avatud maalikunstnik Piret Rohusaare personaalnäitus „Unenäoline Hiiumaa“. Näitus avatud 1. maini. Müügiolos on Hiiumaa kujutav- ja tarbekunst, foto, trükised, muusika. Galerii avatud R–L kl 11–15, muudel aegadel kokkuleppel: Kaja Hiis-Rinne 510 9255, Helle-Mare Kömmus 529 9429, Kalli Sein 503 2246, www.facebook.com/neljanurga

• Hiiumaa muuseumi Pikas Majas avatud 25. aprillini näitus „Loomingu müsteerium. Jaak Adamsoni looming“. Kodulehel muuseum.hiiumaa.ee veebinäitused „Vaimne pärand Hiiumaa toodetes“ ja „Nähtamatu juubilar – Kärkla kalevivabrik 190“. Lahtiolekuajal avatud muuseumipood ja laste mängutuba. Pikk Maja avatud E–R kl 10–17, L 10–15, P suletud. Lisainfo tel 463 2091, info@hiiumaamuuseum.ee

• Rudolf Tobiase majamuuseum ja Mikhli talumuuseum avatud ettetellimisel. Lisainfo tel 463 2091 või info@hiiumaamuuseum.ee
• Kassari muuseumimajas avatud püsinäitus „Elu saarel. Tuli, vesi, õhk, maa“. Avatud T–L 10–17. Tel 463 2091.

• Käinas Tuuletorni näitusealal avatud 30. aprillini näitus „Võrkpallisajand Hiiumaal“.

• Sõru muuseum avatud kokkuleppel. Info tel 5884 0790.

• Soera talumuuseum ja Hiiumaa kivimite õppehoone tel 5342 2087, paladelhk@gmail.com, www.lhk.palade.edu.ee/blog

HELLAMAA PEREKESKUS

Kolmapäeviti kl 11 saavad kokku Pühalepa Lustilised lauljad-tantsijad. Aprilli lõpuni avatud näitust „Meie maal kõik tööd on head, vali, millist tahad“ (30 aastat kolhooside lõpust).

KÄRDLA PÄEVAKESKUS

Teisipäeval, 25. aprillil Asi Kärkla Veevärk (Nõmme tn 9a) külastamine. Väljasõit kl 11.45 Keskvaljakult Selveri bussiga.

25 aastat Dagöplastil!

28. aprillil kell 14.00 -20.00
olete oodatud avatud uste päevale!

Igal täistunnil korraldame külaskäike tehasesse, müüme oma toodangut ning pakume kooki ja kohvi.

Kohtume Käina Coopi kõrval *Dagöplastil telgis!*

HIIU LEHT

MÜÜGIL KA RANNAROOTSI SELVERIS HAAPSALUS

HIIU LEHT

TELLI HIUU LEHT E-ARVE PÜSIMAKSEGA! KÜSI LISA TEL 463 2198

Kliendipäev Hiiumaal

✓ Parimad pakkumised
✓ Proovisõidud

Leigri väljak 5 c, Kärkla
algus 28.04 kell 12 ja
29.04 kell 10

Uus Peugeot 308

Škoda Enyaq iV

VABAVARAPÄEV 2023

Operatsioonisüsteemi linux tasuta paigaldus sobilikele ja töökorras arvutitele. Vabavara linux on ALATI TASUTA, viirusekindel, kasutajasõbralik ja muretu.

Vabavarapäev toimub korraldajate kokkuleppel registreerunutega Hiiumaa Gümnaasiumis või Emmaste Raamatukogus. Linux-i kasutamise tasuta algõpetus ja tasuta tarkvaraline abi olemasolevatele linux-arvutitele.

ID-kaardi-, LibreOffice kontori- ja muu linuxi tasuta tarkvaraga saab tutvuda Emmaste Rmtk.-s T, N, R 10-18; K 10-13. L 10-14, v.a. suvekuudel!

Toiteplokki ja -juhe on hädavajalikud! Lisaseadmete kaasavõtmine ebaoluline.

Küsimused ja tulevaste linux-arvutite teave edastada korraldajatele: Tõnu Soop 504 6209 sopsik@gmail.com / Jalmer Lipu jalmer.lipu@hak.edu.ee Veiko Aasma 5648 1210 veiko.aasma@gmail.com

MS Windows ja macOS arvutite tasuline hooldusteenus Hiiumaal! Urmas Luuk 5383 7946 urmasluuk@gmail.com